

ERZİNCAN

Erzincan İl Temsilcisi
Ecz. Can Veli KÜLTÜR

TARİHİ

Erzincan'ın ilkçağ tarihi hakkında esaslı bilgiye henüz sahip değiliz. Ne var ki tarihçiler ikinci bin yılda, bu yörede, hurrilerin yaşadığını, ikinci bin yılın ilk yarısı başlarında da Hayaslılarla Azziler'in hüküm sürdüğünü kaydetmektedir.

Anadolu'da M.Ö. 1050-1180 tarihleri arasında Hattuşaş'ı merkez yaparak büyük bir imparatorluk kuran Hititler yakın doğuyu egemenlikleri altına almışlardır. Şüphesiz ki Erzincan da Hititler'in yönetimi altında idi. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde yapılan kazılarda Hititler'e ait çeşitli eserler ortaya çıkarılmıştır. Erzincan ve yöresinde Hititler'e ait bir yerleşim merkezine rastlanmamışsa da, bu yörenin Hitit egemenliği altında kaldığından da hiç şüphe yoktur.

Doğu Anadolu'da kurulan ilkçağ devletlerinden biri de Urartular'dır. M.Ö.900 yıllarında kurulan bu devlet Van'ı (Tuşpa) başkent yapmış, sınırlarını Hazar Denizi'nden Malatya'ya, kuzeyde Erzurum-Erzincan'dan güneyde Halep-Musul'a kadar genişletmiştir.

Erzincan yakınlarında Altın-tepe'de Prof Dr. Tahsin Özgüç tarafından yapılan kazıda (1953) Urartular'a ait bir çok eser çıkarılmış, bu yörenin Urartu egemenliği altında kaldığı kanıtlanmıştır.

Çeşitli saldırılara maruz kalan Urartu şehirleri, teker teker tahrip edilirken Medler'in Anadolu'yu istilası sırasında M.Ö. 600 yıllarında tamamen ortadan kaldırılmıştır. Erzincan ve yöresi, Urartular'ı yenerek Anadolu'yu istilaya başlayan Med'lerin (M.Ö. 612) eline geçmiştir. Med Krallığı'nın Kyaksar döneminde

Lidyalılar'la yapılan savaşlar, muhtemelen Erzincan ve civarında cereyan etmiştir. Bu yöreler M.Ö.550 tarihlerinde Persler'in eline geçmiştir.

Hititler'in Anadolu'yu istila ettikleri sırada, İran yaylasını da Persler ele

geçirmişlerdir. Persler'in yükselişi daha çok Ciroz (550-530), Kambis (530-520) dönemlerine rastlar. Bu dönemde Erzincan ve çevresi de Persler'in eline geçer. Persler'den sonra Anadolu Makedonyalılar'ın eline geçmiştir.

Roma ordusu M.Ö.70 tarihinde Doğu Anadolu'yu ele geçirmeye başlayarak Elazığ yöresindeki Safen (Harpur) Krallığı'nı yıktıktan sonra, Tigran Ordusunu da yenilgiye uğratmıştır. Bu sırada (M.Ö. 68) Pontuslular da Erzincan yörelerinde Roma üstünlüğüne son vermişlerdir. İran ile Bizans arasında sürekli savaşlara sahne olan Erzincan ve yöresi, en son Bizans imparatoru Heraklius tarafından 629 tarihinde yenilgiye uğratılan İran'dan geri alınmıştır.

Halife Hz. Osman (644-656) zamanında Habib bin Mesleme 35/655 senesinde Erzincan ve yöresini ele geçirek, bu bölgeyi tamamen Müslümanların yönetimine katmıştır. Erzincan ve yöresi Abbasiiler döneminde de çeşitli saldırılara maruz kalmıştır. Halife Mütevekkil Alallah (847-861) döneminde Malatya Valisi Ömer bin Abdullah, Arapgir, Eğin, Kemah, Erzincan ve Trabzon kentlerini Bizanslılar'dan geri almıştır (859). Böylece Erzincan tekrar Arapların hakimiyetine geçmiştir.

Türklerin Anadolu'ya akınlar yaptığını daha önce belirtmiştik. Fakat Türklerin Anadolu'yu vatan edinmeleri genel kanaate göre Malazgirt Zaferinden (1071) sonradır. Malazgirt Zaferi kazanılınca Alparslan, Karasu ve Çatlı nehirleri vadilerininin fethine Mengücek Ahmet Gazi'yi görevlendirmiştir.

Alparslan'ın komutanlarından olan Mengücek Ahmet Gazi, Erzincan, Kemah, Divriği ve Şebinkarahisar yörelerini hakimiyeti altına alarak Kemah'ı merkez yapmıştır. Ahmet Gazi'nin ölümü üzerine (1114) yerine oğlu İshak Bey geçmiştir. Bu beyliği uzun süre yöneten İshak Bey ölünce (1124) yerine Melih Mahmut geçmiştir. İshak Bey'in oğulları

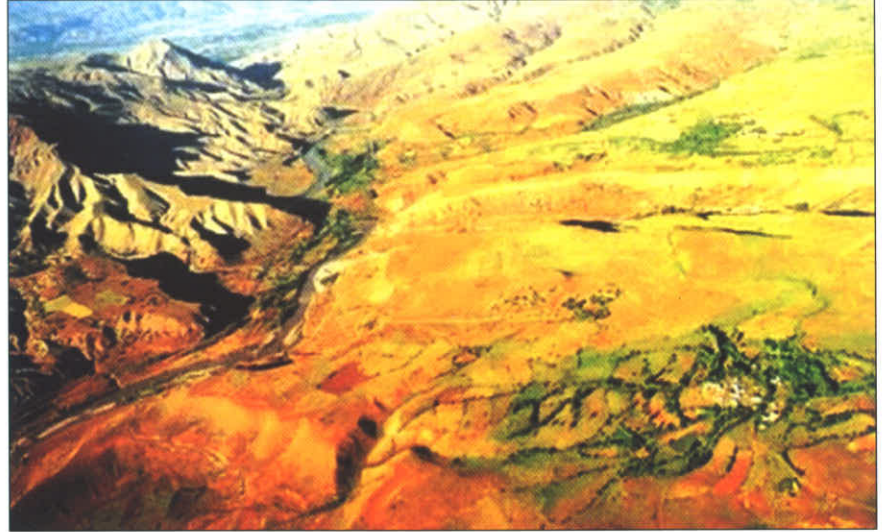
onu tanımayınca, Mengücek devleti parçalanmıştır. Kemah Melih Mahmut'a, Erzincan Davut Şah'a, Divriği de Süleyman Şah'a düşmüştür. Davut Şah'ın öldürülmesi üzerine (1151) Erzincan'a 13 yıl Süleyman Şah sahip olmuş; Davut Şah'ın oğlu Fahrettin Behram Şah (1165) yılında babasının tahtında oturunca, Mengücek Beyliği tekrar güçlenmiştir. Fahrettin Behram Şah'ın, Kılıçarslan'ın damadı olması da göz önünde bulundurulursa, Mengücek Selçuklu münasebeti daha iyi anlaşılır.

Behram Şah zamanında, Erzincan çok ilerlemiş, ticaret ve sanayi gelişmiştir. Zلزeler sebebi ile o döneme ait eserler maalesef günümüze ulaşmamıştır. Behram Şah 1225 tarihinde Erzincan'da ölmüş, aşağı Urla (Ula) köyünde defnedilmiştir.

Behram Şah ölünce yerine oğlu Davut Şah geçmiştir. 1228 tarihinde Selçuklu sultanı Alaaddin Keykubat Erzincan ve Kemah'ı işgal ederek Mengücek Beyliğine son vermiştir. Alaaddin Keykubat ile Celalettin Harzem Şah arasında Erzincan yakınlarında, Yassı-Çemen denilen yerde 1230 tarihinde savaş olmuş ve Celalettin Harzem Şah yenilmiştir. Alaattin Keykubat'ın ölümü (1237) üzerine, yerine oğlu II. Gıyasettin Keyhüsrev geçmiştir. Onun zamanında devlet Moğolların istilasına uğramıştır. 1240 tarihinde Erzurum'u işgal eden Moğollar Erzincan'ı geçerek 1243 tarihinde Köseadağ savaşında Anadolu Selçuklu Devletini hezimete uğratmıştır. Böylece Erzincan ve yöresi İlhanlıların eline geçmiştir. İlhanlılar yöreyi beylerle (Vali) yönetmişlerdir. Timur-Taş Bey Mısır'a kaçarken yerine Alaaddin Eretna'yi bırakmıştır.

Timur-Taş'ın Mısır'a sığınmasından sonra valiliğe gelen Alaaddin Eretna İlhanlı hükümdarı Ebu Sait Bahadır Han'ın ölümü (1335) üzerine İlhanlılarla olan bağı keserek görünüşte Celayırlı Hükümdarı Büyük Şeyh Hasan Han'a bağlı kalarak bağımsızlığını ilan etmiştir.

Bir ara Çoban Oğulları Hükümdarı Küçük Şeyh Hasan, Erzincan ve yöresini kendi beyliğine katmışsa da 1338'de Memluk Sultanı Nasreddin Muhammed'in yardımı ile Erzincan ve yöresi Küçük Şeyh Hasan'dan kurtulmuştur. Erzincan bu beylik döneminde de el değiştirmiştir. Alaaddin Eretna 1352'de öldükten sonra yerine oğlu Gıyasettin Mehmet getirilmiştir. Çıkan anlaşmazlıklar sonunda Erzincan bağımsız olarak, Burak Bey'e bırakılmıştır. Sırası ile Ahi Ayna Bey (öl.1362), Pir Hüseyin (öl.1379), Mutahharetten Bey yönetimi ele almıştır. Mutahharetten döneminde, Kadı Burhanettin Erzincan'a ve yöresine birkaç kez saldırı düzenle-

miştir. Bu saldırılar Akkoyunlu Hükümdarı Kutlu Bey'in yardımı ile atlatılmıştır.

Bu dönemde Erzincan üzerinde Akkoyunlular'ın etkisini görmekteyiz. Erzincan Emiri Mutahharetten'in Timur'a bağlanması Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazıt'ı kızdırmıştır. Beyazıt da Erzincan'ı muhasara etmiştir (1401). Fakat çok geçmeden Ankara Savaşı patlak verince, yöre tekrar Timur'un eline geçmiştir. (1402)

Yörede Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Osmanlılar etkili olamamışlardır. 1419'da I. Mehmet zamanında Karakoyunlu Beyi Kara Yusuf Erzincan'ı zapt ederek Pir Ömer'i vali tayin etmiştir.

1455'de de, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan Erzincan'ı almıştır. Kaleyi yeniden onarmıştır. Yöre Fatih ile Uzun Hasan arasında çıkan Otlukbeli savaşına kadar (11 Ağustos 1473) Akkoyunların elinde kalmıştır. Bu savaştan sonra Osmanlıların denetimine geçmiştir. 1502 tarihinde Safevi tahtına geçen Şah İsmail Erzincan'ı karargah yapmıştır. Anadolu'yu eline geçirmek isteyen Safeviler'e Yavuz Sultan Selim 23 Ağustos 1514'te Çaldıran Savaşı ile dur deyince, Erzincan tekrar Osmanlılar'ın yönetimine geçmiştir. Kanuni Sultan Süleyman 1534'de Tebriz Seferi, 1540'da İran Seferi sırasında Erzincan'a uğramıştır. Birinci dünya sa-

vasında 11 Temmuz 1916 tarihinde Ruslar tarafından şehir işgal edilmiş, bunu fırsat bilen ayrılıkçı Ermeniler de silahlı birlikler oluşturarak faaliyete geçmişlerdir. 18 Aralık 1917'de Sovyet hükümeti ile yapılan Erzincan Mütarekesi ile 11 Ocak 1918'de Rus askerleri bölgeden çekilmiş ancak, Ermeni çeteleri bir çok kanlı olaya neden olmuştur. Kazım Karabekir komutasındaki askeri birlikler 13 Şubat 1918'de Erzincan'ı, 22 Şubat 1918'de Tercan'ı Ermeni silahlı güçlerinden kurtarmışlardır. Kurtuluş savaşında ve hareketli geçen Cumhuriyetin ilk yıllarında Erzincan halkı Büyük Atatürk'ün yanında olmuştur.

Kentin adının "Eriza" veya

"Aziriz" kelimelerinden geldiği, ilk önce "Erziricin" daha sonrada bugün ifade edildiği şekilde "Erzincan" a dönüştüğü rivayet edilmektedir.

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ili olan Erzincan, 1939'da şiddetli bir depreme maruz kalmış, şehir harabeye dönmüştür. Şehirde taş taş üstünde kalmamış, onbinlerce insan hayatını kaybetmiştir. Depremden sonra demiryolundan yukarı yeni bir şehir inşaatına başlanarak bugünkü Erzincan şehri meydana getirilmiştir.

COĞRAFİ YAPISI

Erzincan Doğu Anadolu Bölgesinin Kuzey Batı bölümünde yukarı Fırat havzasında 39 02'- 40 05' kuzey enlemleri ile 38 16'- 40 45' Doğu boylamları arasında yer almaktadır. Erzincan doğuda Erzurum, batıda Sivas, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ, Malatya, Kuzeyde Gümüşhane, Bayburt ve kuzeybatıda Giresun illeri ile çevrilidir. Yüzölçümü 11.903 km² olup il merkezinin denizden yüksekliği 1.185 metredir.

Erzincan'ın ilçeleri; Çayırılı, İliç, Kemah, Kemaliye, Otlukbeli, Refahiye, Tercan ve Üzümlü'dür.

Erzincan birinci derecede deprem kuşağı üzerindedir. 1939 depreminden sonra şehir merkezi şimdiki yerinde yeniden kurulmuştur. En son önemli deprem 13 Mart 1992 tarihinde richter ölçeğine göre 6,8 şiddetinde meydana gelmiş ve 657 kişi hayatını yitirmiştir.

Dağlar, Ovalar, Akarsular ve Göller Erzincan ili genellikle dağlar ve platolarla kaplıdır. Dağlar çeşitli yönlerde, belli bir sıra içerisinde uzanır. Güneybatıdan Munzur, Kuzeybatıdan Refahiye Dağları il sınırlarına girer. Doğudan Erzurum'dan gelerek, Batıya doğru uzanan Karasu ırmağı ve kop dağları, il alanını derinlemesine, aralarında geniş düzlükler bırakacak şekilde böler.

Dağlar il topraklarının yaklaşık % 60'ını kaplar. Esence (Keşiş) dağları, ilin en yüksek noktasını (3549 m.) oluşturmaktadır. Köhnem dağı 3045 m., Sipikör dağı 3010 m., Mayram dağı 2669 m., Kop dağı 2963 m., Mülpet dağı 3065 m., Munzur dağları 3449 m., Kazankaya dağı 2531 m., Ergan dağı 3256 m., Dumanlı dağları 2618 m., ve Coşan dağı 2976 m.'dir.

Erzincan ilinde ovalar, doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan dağ sıraları arasındaki çöküntü alanlarında yer alır. Ovalar birbirine boğazlarla bağlanmıştır. Erzincan ovası, doğu-batı yönünde uzanır. Denizden yüksekliği 1218 m. olan ovanın uzunluğu 40 km., toplam alanı ise 500 km²'dir. Kuzeyinde, doğu-batı yönünde uza-

nan bir fay hattı vardır. Kalın bir alüvyon tabakasıyla kaplı olan ova da, sulu tarım yapılmaktadır. Ova orta verimlilikte olup, buğday, şeker pancarı ve fasulye yetiştirilmektedir.

Fırat vadisinin iki yanında Sansa boğazına dek olan alandaki çok sayıda düzlükler, Tercan ovalarını oluşturur. En geniş 180 km²'lik, Çadirkaya (Pekerici) ovasıdır. Denizden yüksekliği 1450-1500 m. olan bu ova kalın bir alüvyon tabakası ile örtülmüştür.

İl toplam alanının, 1/20'sini yaylalar kaplamaktadır. Güneyde Munzur dağlarının uzantıları üzerinde, özellikle Koşan dağı yöresindeki yaylalar, seyrek ve kısa otlarla kaplıdır. Yer yer meşeliklere rastlanmaktadır. Daha doğuda, Erzurum-Erzincan-Bingöl sınırında bulunan Cemal dağlarının, Erzincan'da kalan uzantıları üzerinde, verimli yaylalar bulunmaktadır. Önemlileri arasında Çimen, Melan, ve Sarıççek yaylaları zengin bitki örtüsüne sahiptir.

İlin en büyük ve en önemli akarsuyu Fırat ırmağıdır. Fırat 43,8 m³/sn ile 1320 m³/sn arasında değişen debisi ile sulama, enerji ve su sporları amaçlarıyla kullanılmaktadır. Tercan ovalarında Fırat'a, kuzeybatıda Keşiş dağlarından çıkan, Çayırılık dere ile güneydoğuda Tuzla suyu katılır.

Tercan ovasında suların birleştiği yerden itibaren Fırat'ın en büyük kolu Karasu adını almaktadır.

Erzincan ovasında Fırat ırmağı, iki yandan Mercan, Kom, Cimin, Pahnik ve Sürperen suları ile Çardaklı deresini alır. Irmak, Erzincan Ovası'ndan sonra, Bağıtaş'a kadar

derin bir yatak içerisinde akar. Fırat, Kemaliye ilçesinde Kadıgölü suyu ile Miran suyunu aldıktan sonra, ilçenin güneydoğusunda Başpınar yakınlarında Keban barajı ile Elazığ il sınırına girer. Refahiye ilçesinden çıkan suların dışındaki tüm suları bünyesinde toplar. Refahiye ilçesinin suları Çukurdere arıcılığı ile Kelkit çayına dökülür.

Bölgedeki bütün akarsular kısa boylu sel karakteri taşıyan dere ve çaylardır. İlkbahar mevsiminde eriyen kar suları ve yağın yağmurlarla kabarıp, zaman zaman taşkınlara neden olurlar.

İl sınırları içerisinde coğrafi önemi olan göl yoktur. Çayırılı ilçesinde Yedi göller ve Aygır gölü, Otlukbeli'de Otlukbeli gölü, Kemaliye'de Kadıgölü gibi küçük göller bulunmaktadır.

İKLİM

Erzincan, karasal iklim özelliğine sahiptir. Ancak, yüzey şekilleri,

ovaları ve dağlarla çevrili olması yer yer değişik karakterli iklimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Elazığ ve Malatya dışındaki diğer tüm illerden daha ılıman bir iklimi vardır. Yıllık sıcaklık ortalamaları 16,6 oC'dir. En soğuk ay olan Ocak ayı ortalamasının -3,7 oC, en sıcak ay olan Ağustos ayı ortalamasının da 23,9 oC olduğu görülmektedir. Erzincan, çevre illere göre daha uzun ve sıcak yaz mevsimi yaşamaktadır.

Kış mevsiminde doğudan gelen Sibiryalı kaynaklı hava kütlelerinin

tesirinde kaldığı için oldukça sert kış günleri yaşanmaktadır.

Yağış itibarıyla, 366.6 mm. lik (kg/m²) yağış ortalamasına sahip olan il, yıl içerisinde en fazla yağışı 630 mm. olarak, en az yağışı 210 mm. olarak almaktadır. En yağışlı mevsim ilkbahar olup, alınan yağışın yüzde 41'i bu mevsimde, yüzde 22'si sonbahar ve yüzde 15'i de yaz mevsiminde kaydedilmektedir. Kış yağışı oranı ise yüzde 22'dir. Yıllık nem ortalaması ise yüzde 59'dur.

İklim açısından önemli olan meteorolojik göstergeler istasyon bulunan ilçelere göre uzun yıllar ortalamaları olarak aşağıda gösterilmiştir

Erzincan'da akarsu boylarında görülen kavak ve söğütlerin dışında genel olarak kısa ömürlü cılız otsu bitkiler yaygındır. Ormanlar seyrek ve ortadan kalkmış durumdadır. Refahiye ve Kemah çevresinde meşe, gürgen, diş budak ve sarı çama rastlanmaktadır. İl topraklarının 911.479 ha. yaklaşık % 76.57'si erozyona maruzdur.

KÜLTÜR-TRUZİM

Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesinde tarihi İpek Yolu üzerinde kurulmuş önemli bir yerleşim yeridir. Tunç Çağından beri yerleşim yeri olduğu tespit edilen Erzincan'da; Urartu, Med, Pers, Hellen, Roma, Bizans, Selçuklu, ve Osmanlı medeniyetlerinin izlerini görmek müm-

kündür.

Bu gün özellikle Urartu-Hitit döneminden kalan şehir kalıntıları, kaleler, Selçuklu ve Osmanlı döneminden kalan camiler, çeşmeler, köprüler, kervansaraylar ilin kültürel yapısına ışık tutmaktadır.

Erzincan, kültürel yapısı yanında turizm için doğal güzellikleri ile de önem taşımaktadır. Yaylaları, dağları, akarsuları, gölleri ve doğal ormanları yörenin doğal güzellğine renk katmaktadır. Bu doğa ortamı Erzincan'da bir takım sporların yapılmasına da imkan sağlamıştır. Munzur Dağlarındaki doğal göllere ve yaylara yürüyüş, Fırat'ta rafting, yamaç paraşütü, kampçılık, kaya tırmanışı, kano sporu, camel trophy, Tercan ve Erzincan barajlarında su kayağı ve kış sporları gibi doğal sporların yanında cirit sporu da Erzincan'da başarı ile sürdürülmektedir.

İlin kültür varlıkları, spor ve doğal güzellikleri turizm potansiyelini oluşturmaktadır. Etrafında dağları, ortasında bağları ve şehircilik alanında örnek uygulamaları ile görmeye değer güzelliktedir. Bu doğal güzellığı sosyal, kültürel ve endüstriyel tesislerle de süslemek Erzincan'ı daha da ileriye götürecektir

Kaynaklar

www.erkincan.gov.tr

